

Litteratur

ROLF ENGLUND:

Fonderna och Public Choice

Om institutionernas betydelse för ekonomins funktionssätt skriver civilekonom Peter Stein i skriften "Marknadsekonomin i fondsamhället". Prissystemet kan utan central dirigeringsamordna de enskilda individernas verksamheter och åstadkomma ett gott totalresultat. En marknadsekonomi kan rubriceras som en koordinerad men oplanerad process så till vida att utvecklingen inte följer några på förhand av någon central myndighet uppställda direktiv. De resultat som uppstår behöver inte heller stå i samklang med de ekonomiska aktörernas ursprungliga intentioner och är inte heller beroende av enskilda individers förutfattade uppfattningar om i vilken riktning utvecklingen bör gå eller inte bör gå. Inte heller är det någon uttryckligt god vilja hos de inblandade ekonomiska beslutsfattarna att främja det "allmännas bästa" som gör att det frivilliga systemet leder till goda resultat. De ekonomiska aktörerna är i första hand ute efter att se till sina egna intressen.

Det finns ingenting som säger att enskilda individers särintressen i sig nödvändigtvis behöver sammanfalla med allmänhetens intressen. Att de enskilda individernas särintressen i en marknadsekonomi sammanfaller med allmänhetens intresse beror på att det finns ett sanktionssystem som tvingar individerna, med eller mot deras vilja, att tillgodose allmänhetens intressen på samma gång som de söker tillgodose sina egna. Det är detta inbyggda sanktionssystem som garanterar marknadsekonomin för samhället i stort positiva effekter – den osynliga handen.

Den så kallade Public Choice-skolan forskar i det tvärvetenskapliga området mellan nationalekonomi och statskunskap. Dessa ekonomer utgår från att de enskilda individerna i de flesta olika sammanhang fungerar på i stort sett likartat sätt: De försöker först tillgodose sina egna intressen.

Public Choice-ekonomernas synsätt skiljer sig, skriver Peter Stein, således från den keynesianska föreställningsvärlden, där individer som verkar på den privata sektorn visserligen förutsätts sträva efter att främja sina

egna intressen, men där det offentliga betraktas som något slags upplyst despot, vilken höjd över alla taktiska och egoistiska intressen och väl informerad om alla medborgares önskemål söker korrigera marknadsekonomin brister och främja det "allmänna bästa". Public Choice-ekonomerna betraktar även dem som verkar offentligt som individer vilka främst strävar efter att tillgodose sina egna intressen.

Det viktiga är inte huruvida LO/SAP säger sig vilja bevara marknadsekonomin eller inte. Den ekonomiska historien uppvisar alltför många exempel på att utvecklingen, till följd av en förändring av de institutionella spelreglerna, blivit en helt annan än den ursprungligen tänkta.

En marknadsekonomi bevaras inte därför att någon säger sig vilja bevara den, hävdar Stein. Ingen har "konstruerat" marknadsekonomin; ingen kan heller garantera dess fortbestånd. Hayek konstaterar att frihetens institutioner inte uppstod genom medveten planläggning eller därför att människor förut såg de fördelar som de skulle föra med sig. De uppstod ur en kontinuerlig historisk process. Det var när människor blivit medvetna om dessa institutioners fördelar som man började formulera teorier för dem och undersöka hur ett fritt samhälle fungerade. Adam Smith uppfann inte eller konstruerade marknadsekonomin. Han observerade att en ekonomi kunde fungera tillfredsställande utan central dirigerings och sökte utifrån dessa observationer förklara hur en sådan ekonomi fungerade. I sista hand vilar bevarandet av en marknadsekonomi (och ett fritt samhälle) på att det finns en vilja hos en övervägande del av befolkningen att bevara den och en motsvarande kunskap om på vilka grundvalar ett sådant samhälle vilar. Dessa grundvalar utgörs av institutionerna fri företagsamhet, privat ägande och avtalsfrihet.

Peter Stein applicerar på ett givande sätt Public Choice-skolans synsätt och diskuterar hur fonderna därför är oförenliga med marknadsekonomi.